CZU: 811.135.1:37.016.046
ORCID: 0000-0003-4636-6801
DOI: 10.5281/zenodo.3419754

Veronica BÂLICI
Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei
(Chişinău)

CONDIŢIONĂRI ÎN FORMAREA IDENTITĂŢII CULTURAL-LINGVISTICE

Conditions for cultural-linguistic identity forming

Abstract: Aquality education is the one that goes beyond times of uncertainty and offers superior valuesto human existence. As language is the prerequisite for the establishment of the student's spiritual world, the relationship with the values promoted through language ***also*** has to be emotional, given that *thymos* or the affective-emotional dimension is one of the basic conditions for education. The specificity of language education is that it addresses the domain of culture from the point of view of linguistic consciousness. The sense of one's own value, human dignity, the expression of one's own identity are all conditioned by courage. The ideal and symbol of preserving our identity, the courage to manifest our linguistic consciousness (cultural-linguistic identity) reside in our will to speak in a beautiful and cultivated manner, which is a sign of responsibility and respect towards the human being.

Keywords: dignity, identity, thymos, courage, will, conscience, linguistic consciousness (cultural-linguistic identity).

Rezumat: O educaţie de calitate este aceea care depăşeşte incertitudinile timpurilor şi oferă valori superioare existenţei umane. Limbajul fiind condiţia creării lumii spirituale a elevului, relaţia lui cu valorile promovate prin limbă trebuie să fie ***şi*** emoţională, deoarece *thymos*-ul sau dimensiunea afectiv-emotivă este una dintre condiţiile de bază ale educaţiei. Specificitatea educaţiei lingvistice constă în faptul că va aborda domeniul culturii din perspectiva conştiinţei lingvistice. Curajul condiţionează conştiinţa propriei valori, sentimentul uman al demnităţii, exprimarea propriei identităţi. Idealul şi simbolul demnităţii noastre identitare, curajul de a ne manifesta conştiinţa lingvistică (identitatea cultural-lingvistică) rezidă în voinţa de a vorbi mai frumos, a vorbi cult – semn al responsabilităţii şi respectului faţă de fiinţa umană.

Cuvinte-cheie: demnitate, identitate, thymos, curaj, voinţă, conştiinţă, conştiinţa lingvistică (identitate cultural-lingvistică).

Rădăcina oricărei educaţii este curajul

Vremurile ne indică semne descurajatoare despre spiritul lumii moderne, intrat într-o criză nu numai de ordin intelectuial, dar şi valoric şi care susţine primordialitatea materiei şi ignoră spiritul, conştiinţa. Nietzsche spune că cel mai grav şi general semn al epocii moderne constă în faptul că omul şi-a pierdut aproape complet *demnitatea umană*

BDD-A30399 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

în propriii săi ochi. Cei care caută „sensul" evenimentelor, conştientizează că nu există unitate în multiplicitatea lor, că lumea pare să nu aibă valoare şi că omul nu mai este „centru al devenirii". Aceste incertitudini *risipesc* forţele omului şi îi desfiinţează curajul (Nietzsche, 2014, pp. 8-11).

Semnele vremurilor ne mai relevă un adevăr foarte dureros cu privire la faptul că limbile vor sărăci, iar vorbirea se va trivializa. Este unul dintre semnele timpului, despre care ni se relatează într-unul dintre cele mai vechi texte din literatura veche a Indiei (Linga Purana, II, 39-40), cu vreo două-trei mii de ani în urmă (18). În sensul acesta s-a afirmat că omul nu se mai poate întâlni cu esenţa sa decât rareori **(**Heidegger). Prezentul nostru, ceea ce se întâmplă cu privire la activitatea lingvistică a vorbitorilor, agresiunea la adresa limbii române care se face, în primul rând, chiar în viaţa şcolară de zi cu zi a elevului prin excesul de informaţii, termeni, încărcarea exagerată a vocabularului limbii române cu termeni străini, introduşi fără niciun discernământ, sunt fenomene extrem de triste.

Cu părere de rău, cuvintele chiar se pot „întoarce împotriva umanităţii", atunci când întrebuinţarea lor este nefirească. T. Slama-Cazacu obiecta împotriva distorsionărilor de comunicare în viaţa socială, a „limbajului de lemn", a „paralizării raţiunii", a golului ideatic de a căror gravitate trebuie să devenim conştienţi. Tinerii recunosc ameninţarea şuvoiului de idei, de termeni, pe care nu reuşesc să îi asimileze, pentru că nu li se oferă modalităţi pentru aceasta, timp pentru gândire profundă, reflecţie. Şi Eminescu ne atrăgea în mod serios atenţia asupra faptului că tinerii noştri „nu domină pe deplin limba, nu stăpânesc pe deplin materialul ei de fineţe şi distincţiuni" (*apud* Bâlici, 2010).

Aceste dezolante semne, despre care am vorbit mai sus, nu ne adorm conştiinţa, ci dimpotrivă – mai degrabă o trezesc, o revigorează. O schimbare benefică este posibilă şi ea stă în „puterea minţilor şi a spiritelor" noastre. Există o forţă interioară, o „materie primă" imaterială în fiecare om, subliniază C. Cucoş, care în anumite condiţii, prin curaj, voinţă, măiestrie „mută munţii din loc". Este nevoie de o filosofie curajoasă a educaţiei ca „să conservăm experienţa verificată şi bunele practici, să le adecvăm la pulsul vremii" (Cucoş, pp. 11-16). Aceasta ne va fi de folos pentru a înmulţi „talanţii" moşteniţi şi pentru a ajuta fiecare copil să crească şi să se dezvolte în raport cu aptitudinile, calităţile, posibilităţile sale. „Educaţia este **valoroasă** şi **valabilă**, dar şi un act de curaj, un pas înainte al curajului uman" (Savater, p. 19). Trebuie doar să ne angajăm cu îndrăzneală, scrie Savater, în acest domeniu problematic şi nesigur al educaţiei.

Principalele interogaţii care domină spiritele tuturor timpurilor, dar mai ales ale modernităţii, sunt acelea cu privire la cum trebuie să ne raportăm noi la evenimentele pe care le trăim, care este sensul lor istoric şi în ce constă încă umanismul omului. Adică, ce înseamă „a fi om" în aceste contexte? Răspunsul la aceste probleme îl aflăm prin dialog cu vremurile, cu ceilalţi oameni, prin informare, prin ştiinţă, prin învăţare. „Logica ştiinţei moderne" clarifică şi interpretează totul mai mult din punct de vedere economic. Istoria însă ne demonstrează că progresul tehnologic nu oferă valori şi calităţi superioare existenţei umane. Dimpotrivă, „existenţa umană depinde în mod decisiv de un proces paralel de evoluţie morală a omului" **(**Fukuyama, p.18). Atât trecutul, cât şi prezentul nu ne convinge că productivitatea economică i-ar transforma pe oameni într-atât,

BDD-A30399 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

încât ei să devină mai liberi sau mai fericiţi, sau mai morali. Nefiind deci omul doar un „animal economic”, avem nevoie de reprezentări mult mai serioase cu privire la fenomenele vieţii, la fel de mult precum şi de răspunsuri şi modalităţi de rezolvare a dificultăţilor pentru a ieşi din aceste impasuri grele.

Conştiinţa propriei valori este acea forţă înterioară care oferă omului siguranţă, echilibru spiritual, succes în viaţă, curaj pentru a acţiona şi determină sentimentul demnităţii sale. Când propria valoare este absentă, omul nu este cuprins pur şi simplu de nelinişte, ci devine anxios, îşi pierde încrederea în sine şi această neîncredere se va adeveri în timp neapărat. Deoarece ideea de bază de la care se porneşte, afirmă Fukuyama, este atât kantiană, cât şi creştină. Adevărul constă în faptul că „fiecare fiinţă omenească posedă o anumită demnitate”. Iar „această demnitate universală depinde de capacitatea omului de a spune dacă anumite acte sunt contrare legii morale şi, din acest motiv, negative. A te respecta într-adevăr înseamnă să fii capabil să simţi ruşinea sau dezgustul pentru propria persoană atunci când nu eşti în stare să trăieşti conform anumitor norme morale” **(**Fukuyama, p. 261; Nietzsche, 2014, p. 11).

O viziune progresistă şi diferită de altele este cea a lui Hegel, marele filosof *istoricist*. Gânditorul german susţinea că adevărul are o valoare dependentă de condiţiile istorice şi că întreaga conştiinţă umană este şi ea limitată de condiţiile societăţii, de lumea în mijlocul căreia trăieşte fiinţa umană – sau de „vremuri”. Hegel a stabilit că istoria este „progresul uman către niveluri superioare de raţionalitate şi libertate şi acest proces îşi găsea punctul final logic în dobândirea conştiinţei absolute” (*apud* Fukuyama, pp. 60-62). Căci omul are o natură schimbătoare, „el nu *este* pur și simplu, ci *devine* altceva decât a fost înainte” (*Ibidem*). Fiind omul „în trăsăturile sale esenţiale *nedeterminat*”, el va avea nevoie de o educație curajoasă pentru a se folosi de propria libertate și a-și urma propria sa natură.

Aşadar, conştiința și raționalitatea sunt pe drum. Ele au nevoie de condiții speciale pentru ecloziune. P. Gray însă formulează un șir de greşeli, imperfecțiuni ale sistemului nostru de educaţie care încalcă libertatea copiilor în mod exagerat, le subminează dezvoltarea responsabilității prin impunerea permanentă a anumitor activităţi şi transformă învăţarea din plăcere în efort (este vorba de motivaţia înnăscută), le subminează elevilor oportunitatea de dezvoltare a intereselor autentice, nu le dezvoltă curajul de a critica, de a-şi exprima ideile liber şi deci nu li se dezvoltă cu adevărat gândirea critică etc. (*apud* Albu, pp. 290-295). Nu înzadar Fr. Savater insistă asupra acestui adevăr netăgăduit că este necesar să redevenim raţionali, să avem curajul zilnic de a combate stereotipurile, clişeele, într-un cuvânt – să avem curaj să ne exprimăm propria identitate (*apud* Albu, p. 255). În acest context problema dezvoltării curajului devine foarte importantă, devine una primordială.

Anume curajul, pasiunea, bucuria de a face anumite lucruri sunt importante în lumea de azi. Nu coeficientul de inteligenţă, ci acest *coeficient de curaj al fiecărui locuitor al* „lumii plate” face diferenţa, crede Th. Friedman, citat de ilustrul pedagog român G. Albu. Fiecare om este dotat sau ispitit de un anumit *coeficient de curaj* (*apud* Albu, p. 297). Prin urmare, curajul poate fi şi trebuie educat! El poate fi educat în mod conştient.

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

După *Dicționarul explicativ al limbii române* curajul se definește drept „forță morală, tărie de caracter în acțiuni, în manifestarea convingerilor, în înfruntarea neajunsurilor, prejudiciilor etc; îndrăzneală, bărbăție, vitejie” (DEX, 2007, p. 492). *Dicţionarul de sinonime al limbii române* stabileşte următoarele sensuri pentru curaj: „bărbăție, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, întrepiditate, petulanță, **suflet, inimă** (s.n.), voinicie, mărinimie, eroism, neînfricare, vitejie,bravură” (Seche, p. 196). În opinia lui G. Albu *curajul* implică „îndrăzneală, inițiativă, cutezanță, vitalitate, tărie, sensibilitate”. El mai presupune, de asemenea, „eroism, reflecție, gândire critică, activă, atenţie vie, tenacitate, pulsul ideii, dar şi pe cel al realităţii, depăşirea obstacolelor, riscuri, sacrificiu (de sine)” (Albu, p. 356).

Şi ne întrebăm, nu fără temei, de unde apare totuşi curajul în om? Care ar fi originea lui, începutul, rațiunea, cauza sau impulsul?

Potrivit lui I. Neacşu, curajul face parte din principalele categotii emoțional-afective (pe lângă iubire, fericire, frică, mânie, gelozie, suferință). Curajul este advers stării de frică, el reprezintă o stare emoțional-afectivă care a depăşit frica ori teama. Se afirmă că el este „o sinteză de materie, energie, informație şi acțiune” care se exteriorizează pozitiv (spre deosebire de laşitate, bravură, pseudocuraj). Curajul poate fi educat (consecvența, perseverența, hotărârea) şi el „se manifestă pe fondul unei lucidități clare şi al unui control conştient” (Neacşu, p. 194). Din punct de vedere fenomenologic, se caracterizează prin cutezanță, eroism, temeritate.

Pentru a arăta importanța şi forța morală a curajului, dar şi originea lui, vom merge acum şi mai adânc în cercetarea fenomenului respectiv. Ne vom folosi acum de ideile lui F. Fukuyama din bestsellerul său *Sfârşitul istoriei şi ultimul om.* Autorul face trimitere la Hegel şi la prezentarea nematerialistă a istoriei care se întemeiază pe „lupta pentru recunoaştere” minimalizându-se aspectul economic al vieții de care am devenit dependenți într-un mod cu totul exagerat.

Dorinţa de recunoaştere (un concept foarte vechi) apare la Platon în *Republica*, „atunci când observa că există trei părți ale sufletului, o parte doritoare, o parte care raționează şi o parte pe care el o numea *thymos* sau „îndrăzneală”. O mare parte a comportamentului uman poate fi explicată ca o îmbinare a primelor două părţi, dorinţa şi raţiunea: dorinţa îi împinge pe oameni să caute lucruri din afara lor, în timp ce raţiunea sau calculul le arată calea optimă de a le obține. Dar, în plus, ființele omenești caută recunoaşterea propriei lor valori. Tendinţa de a-şi acorda o anumită valoare şi de a cere recunoaşterea acelei valori se regăseşte, în ziua de azi, în ceea ce am putea numi în limbaj obişnuit „respect de sine”. Tendinţa de a nutri respect pentru sine îşi are originea în acea parte a sufletului numită ***thymos*** (Fukuyama, p. 9). Se crede că *thymos*-ul este un sentiment uman al dreptăţii.

Oamenii au deci o mândrie *thymotică* a propriei valori. Când o naţiune îşi cere recunoaşterea grupului său lingvitic, cultural sau etnic, a obiceiurilor, a datinilor (ceea ce se înţelege în general prin „cultură”), acest fapt este considerat de către lumea modernă supusă globalizării mai puţin raţional. Dar adevărul este cu mult mai complex şi necesită

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

din acest punct de vedere o reinterpretare. Nietzche şi Tocqueville consideră că democraţia modernă a dus la triumful unui fel de morală a sclaviei, pentru că ea este cauza apariţiei unor „oameni fără inimi”, formaţi din dorinţă şi raţiune, dar privaţi de *thymos*. În plus, ei cred că ataşamentul faţă de comunităţile mici presupune anume că omul nu se poate mulţumi doar cu o recunoaştere universală (acesta „este ceva mai puţin decât o fiinţă umană întreagă”). Recunoaşterea este, aşadar, „baza psihologică a virtuţilor politice – curajul, spiritul civic şi spiritul dreptăţii” (Fukuyama, pp.13-14; Nietzsche, 2014, p. 292).

A. Kojeve, un întemeietor al unor interogaţii profunde şi ample, în *Introducere la lectura lui Hegel*, crede că o conştiinţă independentă sau dorinţa care generează această conştiinţă, este, de fapt, o funcţie a dorinţei de „recunoaştere”. După Kojeve, „recunoaşterea ne permite să recuperăm o dialectică istorică total nematerialistă care este mult mai bogată în înţelegerea motivaţiei umane decât versiunea lui Marx sau cea sociologică” (*apud* Fukuyama, p. 130).

Ideea Hegel-Kojeve (după autor Hegel-Kojeve este un nou filosof, „sintetic”) demonstrează că lumea modernă supune motivaţia la cauze economice. Dar cea mai mare parte a vieţii noastre publice este noneconomică. Acea dimensiune a fiinţei umane care desemnează mândria şi dorinţă de afirmare, adică „lupta pentru recunoaştere” este foarte vizibilă în viaţa noastră de fiecare zi.

Omul se caracterizează ca om prin faptul că „doreşte dorinţa altor oameni”, adică să fie *recunoscut* ca *om* („o altă conştiinţă umană care să-l recunoască”): „conştiinţa propriei valori şi identităţi sunt intim legate de valoarea pe care i-o atribuie alţi oameni” (Fukuyama, p. 132). Fiind omul „liber în sensul metafizic de a fi total *ne*determinat de natură (...), el este capabil de o adevărată opţiune *morală*” (*Ibidem*). Prin urmare, ceea ce constituie identitatea omului ca om*, demnitatea* specifică a lui, constă „exact în această posibilitate a unei opţiuni morale libere” (*Ibidem)*. Aceasta ar însemna a fi liber şi autentic uman (Hegel-Kojeve) (Fukuyama, p. 134).

Socrate (în Republica) crede că civismul şi curajul îşi au originea în *thymos*, care sunt nişte sentimente de mândrie pentru cetate şi binele comun (*apud* Fukuyama, pp. 161-162). Şi pentru Aristotel *thymos*-ul este virtutea esenţială a omului, ea este un fel de „măreţie a sufletului”, de „nobleţe morală”, care cuprind în sine curajul, dreptatea, cumpătarea (*apud* Fukuyama, p. 327). Prin urmare, sentimentul uman al demnităţii şi dorinţa de recunoaştere pot fi originea sentimentului patriotic, a spiritului civic, a curajului, precum şi a altor preţioase virtuţi.

Totuşi nu există un acord comun cu privire la valorile morale şi *thymos*-ul este considerat în unele situaţii drept punct de plecare al conflictelor umane. S-a încercat eliminarea totală a *thymos*-ului din viaţa politică (de către întemeietorii liberalismului modern) şi o înlocuire a lui cu o combinaţie dintre dorinţă şi raţiune. Iar procesul de „modernizare” constă într-o victorie a laturii doritoare a sufletului, condusă de raţiune, asupra celei thymotice. Această victorie a laturii doritoare a sufletului „se manifestă prin profunda *economizare* a vieţii” (Fukuyama, pp. 161-168).

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

Neitzsche a fost interesat extrem de mult de măreţia, nobleţea şi demnitatea umană. El considera că *pasivitatea* vine din mulţumirea de sine, iar *pasiunile care spun* „da" vin dintr-o *conştiinţă a forţei*, din durere. Toate aceste virtuţi iau naştere într-un individ sau popor mândru, cu demnitate, şi ele sunt măsura nivelului de cultură la care putem urca. *Thymos*-ul caută în mod conştient lupta şi sacrificiul. Când toţi vor dori aceleaşi lucruri şi toţi vor fi egali, va fi din ce în ce mai greu să înţelegi „problemele cu un adevărat conţinut moral". Pentru că „moralitatea implică ditstincţie dintre superior şi inferior, între bine şi rău, ceea ce pare să violeze principiul democratic al toleranţei" (Neitzsche, 2014, pp. 291-292; Fukuyama, p. 263).

În plus, crede Neitzsche, o fiinţă umană nu poate fi nici rezistentă, nici eficientă, nici puternică sau productivă, fără să privească spre un orizont, un ideal, adică fără să aibă o serie de valori şi credinţe, principii sau convingeri care sunt acceptate fără a fi contestate. Fără un asemenea orizont nu are viitor nici o naţiune (Neitzsche, 2012, p. 134; Fukuyama, p. 264).

Noi, în ce mai credem, ar trebui să ne întrebăm!? Avem un crez, un ideal sau un orizont către care să tindem?

Atât Neitzsche, Tocqueville, Cozolino, Rădulescu-Motru, Cimpoi ş.a. au subliniat importanţa vieţii comunitare la nivel de naţiune, dar şi sub nivelul naţiunii, a vieţii de asociaţie ca focar al spiritului civic. Astfel de comunitate serveşte drept ***ideal*****,** pentru că viaţa privată în cadrul unei comunităţi este mult mai satisfăcătoare decât simpla cetăţenie într-o mare democraţie modernă. Recunoaşterea de către stat este în mod necesar impersonală; dimpotrivă, viaţa comunitară implică un tip mult mai individual de recunoaştere din partea unor oameni care au aceleaşi valori. De aceea declinul vieţii comunitare este un pericol pentru oamenii thymotici, care au demnitate, curaj, conştiinţă.

Un alt filosof celebru şi om de cultură german, P. Sloterdijk, scrie că pentru lumea de odinioară, viaţa fără eroism şi curaj, era neantul. Gloria şi curajul le deschideau oamenilor calea de acces la uimire, măreţie, mândrie. Nevoia de eroism era condiţia primă a vieţii. Acestea sunt forţe (emoţii) care îi „scoate pe oameni din amorţirea lor vegetativă" şi îi ajută să respire mai liber (Sloterdijk, pp. 8-9). Cântecele despre energia eroică şi despre curajul luptătorului poate ridica orice sentiment la rang de substană primordială – „chintesenţa forţei active", expresivitate totală (Sloterdijk, p. 11).

Cuvântul pentru „organul" din pieptul eroilor şi al oamenilor în care iau naştere puternice porniri pătimaşe este *thymos* – el desemnează „focarul de excitare al sinelui mândru" (mândrie, curaj, cutezanţă, nevoia de afirmare, dorinţa de dreptate etc.) (Sloterdijk, p. 18). Iar omul, în calitate de păzitor al sentimentului trebuie „să intre într-un raport conştient cu acesta" (*Ibidem*). În cultivarea civilă a *thymos*-ului, acesta supravieţuieşte sub forma curajului.

Psihanaliza, remarcă Sloterdijk, încearcă să „deducă bogăţia cu totul aparte a fenomenelor thymotice din autoerotism" şi „nu a căutat niciodată o cale formativă de producere a omului mândru, a luptătorului, a omului înzestrat cu ambiţie" (Sloterdijk, p. 22).

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

Nu se mai ține cont de adevăratul sens al unor cuvinte cum este curajul sau demnitatea umană" din cauza unui exerciţiu de uitare purtând numele de instruire" (Sloterdijk, p. 23). Dar educaţia pretinde o altă atitudine faţă de formarea umană. Este important să nu uităm că „thyimotica le oferă oamenilor modalităţi de a pune în valoare ceea ce au, pot, sunt şi vor să fie " (Sloterdijk, p. 24).

Sistemul de învăţământ ar trebui să-şi revendice responsabilitatea pentru educaţia thymotică, pentru bogăţia acestor fenomene (a curajului mai întâi), pentru ca elevul să-şi conştientizeze raportul cu ele şi să devină păzitorul lor (Heidegger). În opinia celor mai în vogă filosofi şi gânditori moderni (Sloterdijk, Fukuyama, Marcel, Hedegger, Cozolino, Albu etc.) dimensiunea afectiv-emotivă nu contrazice esenţa raţională a omului. Dimpotrivă, putem vorbi despre dreptul fundamental la identitate şi viaţă, deoarece omul are nevoie de o inteligenţă care se convinge de mobilurile ei thymoticeprin abandonarea umilinţei, ruşinei umilitoare, nesiguranţei etc.

Cu părere de rău, tendinţa învăţământului modern este de a pune accentul mai mult pe competenţele care să sprijine în viitor lumea economică şi îi îndepărtează pe tineri de autoritatea şi valorile tradiţionale. Şi mai tristă încă este încurajarea nihilismului, a relativismului care susţin că „toate orizonturile şi sitemele de valori sunt determinate de timpul şi locul lor şi că nici unul nu este adevărat" (Fukuyama, p. 264). Dar în realitate, putem afirma cu certitudine că există oameni de toate vârstele şi tineri, mai ales, care tind spre valori profunde şi îşi doresc cu adevărat un orizont. Însă această diversitate de valori prezentă în lumea contemporană este foarte confuză şi tulburătoare. Aceasta este o „contradicţie" pentru care modernitatea nu a găsit deocamdată soluţii (Fukuyama, p. 265).

Rezervele de idealism sunt inepuizabile. De aceea o problemă de mare actualitate este cum să facem să resuscităm grandoarea *thymos*-ului şi cele mai înalte sentimente umane! S-a constatat deja că forţa morală – curajul este „afirmarea naturii esențiale a cuiva, a *entelehiei* sau a țelului său interior, este o afirmare care are în sine caracterul lui în pofida" (Albu, p. 13). Curajul se poate manifesta sub diverse forme: curajul de a fi noi înșine, de a ne manifesta identitatea, curajul de a gândi și a acționa cumpătat, curajul de a înfrunta vulgaritatea, curajul de a ne recunoaște imperfecțiunea etc. Iar *voința* reprezintă dimensiunea fundamentală a curajului și principalele ei calități sunt forța, perseverența, consecvența, fermitatea, independența (*Ibidem*).

Voința își are originea în *autoafirmarea thymotică*, mai concret – în dorință. Dorința e o stare spirituală ce împinge către un scop; ea presupune o intenție, adică o conștientizare a dorinței, care se sprijină pe un crez (*Marele dicţionar al psihologiei*, 2006, Fukuyama). În aceeași ordine de idei, C. Noica scrie că ceea ce îți poate oferi o realitate durabilă este conștiința cunoașterii („actul de cunoaștere e asimilator ca nutriția, prefăcând pe altceva în același"). Dar pe lângă inteligență mai e nevoie și de altceva: de credință (Fichte). Din credință, sugerează Noica, se naște voința care este izvor de *acțiune* (Noica, pp. 42-43). Prin urmare, nimic fără voință nu se poate naște. Datoria noastră este să facem din ea condiție de viață. Și atunci toate devin cu putință (Noica, p. 189).Voința *de-a face*, constată Noica, are la baza ei un *sentiment al grandorii, al responsabilității* (s.n.) (Noica, p. 165).

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

În plus, trebuie să menționăm și sentimentul **bucuriei de a acționa**, care vine dintr-o forță a plenitudinii, „din tensiunea forțelor care cresc fără încetare în noi și nu știu încă a se manifesta”: starea naturii care suntem. Această stare *comandă* ” o transmutare a valorilor prin care să arate forțelor acumulate o cale, o direcție, astfel încât ele încep să scapere în scântei și în acțiuni” (Neitzsche, 2014, pp. 286-287).

Oamenii thymotici nu vor renunţa niciodată la aspiraţia lor către recunoaştere şi vor căuta activităţi specific *umane* pentru afirmarea naturii lor esenţiale. Noi ne dorim *idealuri* pentru care merită să depui eforturi curajoase, să lupţi, să trăieşti. Am subliniat deja ideea că a convieţui într-o comunitate este un act benefic, raţional şi folositor. Acest fapt devine *idealul* unui proiect care susţine spiritul civic şi îndeamnă la acte de curaj, de vrednicie, de virtute, de sacrificiu. Fiecare membru al comunităţii este recunoscut pentru calităţile lui distinctive, pentru „micile acte zilnice de altruism”, de curaj pe care oricine le poate săvârşi. Dacă la japonezi, de exemplu, inventarea unor arte formale (ceremonia ceaiului, arta aranjamentului floral etc.) au devenit un simbol al manifestării umanismului, pentru noi, **a vorbi mai frumos**, ar trebui să devină idealul şi simbolul demnităţii noastre identitare, curajul și voința de a ne manifesta conştiinţa lingvistică (identitatea cultural-lingvistică).

Aşadar, educaţia lingvistică, abordată din perspectiva educaţiei thymotice, reprezintă o formă specială de manifestare a curajului, a afirmării naturii esenţiale a fiinţei umane, care constă în manifestarea demnităţii, nobleţei, responsabilităţii, libertăţii spiritului, respectului faţă de fiinţa umană în comportamentul lingvistic, a vorbirii culte, a manifestării conştiinţei lingvistice ca particularitate a unei identităţi culturale, prin respingerea violenţei simbolice, a vulgarităţii, a vorbirii în deşert etc.

Mijloacele de realizare pot fi foarte diverse: dialogul şi acceptarea lui, dezvoltarea relaţională, interogaţia, autointerogaţia, gândirea profundă. Modelarea este un mijloc excelent de cultivare a *încrederii*, de sporire a sensibilităţii, prin cunoaşterea actelor de curaj din diverse domenii (religios, filosofic, artistic, ştiinţific), şi, în special, din domeniul culturii lingvistice, a literaturii artistice. Putem resuscita voința acțională axându-ne pe **modele *motivaționale* excepționale**, cum este Eminescu, spre exemplu, prin transfer de demnitate, cu valoare de liant social. Acest model (și altele, precum ar fi Eliade, Noica, Blaga, Vieru, Cimpoi etc.) poate genera tinerilor nu numai stări de voinţă, ci şi de grandoare, de aderare la un sistem de valori sigur. În *deplinătatea valorică* a sa (M. Cimpoi), ca om de cultură ce era, trebiue să regăsim prin Eminescu *bucuria culturii* și *bucuria de a acționa*.

C. Cucoş ne atrage atenţia cu privire la excesul de „pragmatizare”, în mod special, şi cu privire la poziţionarea educaţei pe o treaptă exagerat de „utilitaristă”. Şi aduce mai multe argumente în acest sens: „educaţia trebuie să fie cu un pas înainte faţă de cum arată lumea acum şi să fie „cu faţa spre viitor”, altfel ea nu este valabilă; educaţia trebuie să ofere elevilor „o pregătire multivalorică generală” pentru a cunoaşte „instrumentele culturale de bază”; educaţia să pună accentul pe „a fi” nu pe „a avea” pentru „înnobilarea omului şi formarea spiritului”; „artele liberale”, „ca embleme definitorii pentru evoluţia omenirii”, vor proteja şi sprijini continuitatea spirituală a fiinţei umane. Pentru a obţine rezultatele dorite, mai trebuie să-i familiarizăm pe elevi cu metodologiile de dobândire a cunoştinţelor şi de valorificare a sensurilor în diverse contexte ale vieţii (Cucoş, pp. 20-22).

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

Importanța și oportunitatea unei discipline școlare nu poate fi stabilită în raport cu acțiunile de moment, neîtârziat, după „valoarea ei de piață". Școala nu poate fi o „anexă" sau un „incubator" al „lumii muncii". Mai important decât orice este să ne preocupăm de „formarea unor calități ce țin de frumusețea sau coerența interioară. Unor competențe acționale trebuie să le asociem și caractere pe măsură" (*Ibidem*). Există încă și obiective atât de importante, încât ele nici nu pot fi puse în discuţie, scrie C. Cucoş. Deoarece pentru „o existență coerentă și echilibrată" a omului ele sunt fundamentale. Este vorba de „introducerea sistematică în cultura și spiritualitatea grupului de referință, **practicarea corectă a limbii naţiei** din care face parte fiecare" etc. (Cucoș, p. 23).

Am analizat curriculum-ul de *Limba şi literatura română,* care spune că este orientat spre idealul educaţional al modernităţii şi este întemeiat pe principiile pedagogice de bază ale învăţământului postmodern. Dacă este aşa şi dacă disciplina respectivă este fundamentală pentru toate disciplinele şcolare şi reprezintă documentul normativ principal al tuturor acţiunilor educative, atunci prima teză esenţială care ar trebui să fie promovată ar fi cea coşeriană precum că *limbajul este condiţia creării lumii spirituale a elevului.* Acesta este un principiu care stabileşte în ce anume constă modul specific de fiinţare umană (Coşeriu). Înţeles limbajul aşa cum arată E. Coşeriu, drept bază a întregii culturi, devine evidentă specificitatea educaţiei lingvistice, care este reliefează insuficient. Acest argument îl vom dezvolta în continuare.

În acest context, „competenţa de comunicare în limba de instruire" (Curriculum şcolar pentru disciplina *Limba şi literatura română*, 2010, p. 9) este, în opinia noastră, o noţiune neadevărată, neadecvată. Prin ea se diminuează ***rolul educativ al limbii naţionale.*** Or, limbajul educă. Definiţia lui E. Coşeriu cu privire la limbaj pune în prim-plan *unitatea limbaj-cultură* şi *identificarea limbii cu naţiunea* şi îndeamnă la o cunoaştere a problemelor efective ale limbajului integral, în totalitatea universului uman (Coşeriu). De aceea, noţiunea „limba de instruire" promovează răceala proprie limbajului utilizat doar în funcţie de valoarea lui behavioristă prin excluderea afectivului, a sentimentului de demnitate naţională. Denumirea limbii (***a noastră, română***) indică ***relaţia***, preocupările, lucrurile personale, acţiunile vorbitorului, cu valoare afectivă, pe care le posedă şi îl posedă (DEX, 2007, p. 1276). Relaţia elevului cu valorile promovate prin limbă trebuie să fie nu doar raţională, adică formală, ci ***şi*** emoţională, afectivă, ca semn al maturităţii culturii elevului vorbitor. Spiritul (naţional) se manifestă în deplinătatea sa în limbă, ca „loc de adăpost a fiinţei" (Heidegger, Eminescu). Lipsa de afecţiune (şi raţionalitate) reprezintă umanitatea noastră ca detaşată de ea însăşi, ridicolă şi lipsită de *propriul* eu.

Avansarea ideii relativiste despre egalitatea tuturor valorilor trebuie respinsă. Efectele acestei poziţii, a gândirii postmoderne cu privire la unilateralitatea şi subiectivitatea tuturor valorilor provoacă crize existenţiale îngrijorătoare. În asemenea condiţii oamenii nu înţeleg care ar fi valorile prioritare ce îi vor face fericiţi, virtuoşi, demni. Ei îşi pierd capacitatea de a judeca limpede. Când sunt privilegiate toate perspectivele, aşa cum o face învăţământul nostru modern, este stimulată tendinţa către relativism şi nihilism (Neitzsche, Adorno, Marcel, Kojeve, Fukuyama ș.a.). Dacă ceea ce constituie ***demnitatea specifică a elevului*** nu se bucură de un avantaj, atunci el va putea ignora oricând orice principiu și orice valoare.

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

Funcţiile sistemelor educative şi ale predării limbilor, conform *Ghidului pentru elaborarea politicilor lingvistice educative în Europa*, stabilesc destul de clar importanţa creării unui sentiment de apartenenţă naţională. Acest ataşament faţă de comunităţi mici este baza sigură a oricărei cetăţenii. Sentimentul de apartenenţă la o comunitate se materializează „într-o experienţă de valori comune, într-o moştenire comună care constituie dimensiunea afectivă. Acest ataşament afectiv, care stă la rădăcina sentimentului patriotic (…) se sprijină pe elemente simbolice şi materiale distincte de la o naţiune la alta" (Ghid pentru elaborarea politicilor lingvistice educative în Europa, p. 25). Iar limba reprezintă spiritul naţional şi esenţa naţiunii prin excelenţă. De aceea ea face parte din definiţia cetăţeniei însăşi (*Ibidem*).

Cetăţenii Uniunii Europene îşi conservă identităţile naţionale şi ele subzistă ca „resurse şi referinţe prioritare pentru ei" (Dubar). Elevilor trebuie să li se formeze ***o demnitate a propriei valori*** (W. Hegel, C. Noica, M. Cimpoi ş.a.), care presupune un sentiment de bucurie şi încredere în cultura naţională (de mândrie a unei apartenenţe la ceva şi care se bazează pe ***ataşamentul faţă de comunităţile lor mici***). Educaţia trebuie să facă durabilă înscrierea tinerilor mai întâi „în cultura proprie", în spaţiul comunităţii lor de cultură, pentru că provocările de genul „comunitate europeană" sau „cetăţean al lumii" pot fi înşelătoare. Umanitatea se manifestă, întâi de toate, prin trăirea marilor valori într-un spaţiu concret, într-un grup mic, „în care ne recunoaştem prin felul cum vorbim, credem sau simţim"; abia apoi ne vom putea integra mai uşor în comunităţile de tip macro" (Cucoş, pp. 116-117).

Responsabilitatea şcolii naţionale este de a produce identităţi, iar ***principiul identităţii*** trebuie să fie prioritar (M. Heidegger, C. Rădulescu-Motru, Şt. Lupaşcu, L. Cozolino ş.a.). ***Descoperirea identităţii***, care este baza devenirii umane prin autoconştientizare şi valorificare a specificului naţional, trebuie să devină scopul central al învăţământului.

Ce ne învaţă principiul identităţii? Acest principiu ne învaţă: să ascultăm cu atenţie limba; să reflectăm serios, pentru a nu spune nimic uşuratic; să ne oferim nouă şi elevilor timp pentru gândire; să nu gândim nepăsător; să privim mai pătrunzător lucrurile, să gândim în spaţiul tradiţiei pentru a putea gândi asupra viitorului; să vedem raporturile esenţiale dintre fenomene, evenimente etc. (Heidegger).

Dacă le vom oferi copiilor această educaţie încă de la o vârstă fragedă, niciodată şi nimeni nu va putea să le schimbe atitudinea şi deprinderea de a-şi exprima propria natură într-un limbaj ziditor. Deprinderile respective se vor întări ca sigiliul aplicat pe ceară, spune *Sfântul Ioan Gură de Aur.* Copilul, când e mic, are acel respect emoţionant şi impresionant faţă şi de chipul şi de cuvintele, şi de tot ce face un părinte, un pedagog, un adult. Prin urmare, rămâne de datoria sacră a tuturor celor implicaţi în acest proces de formare să-şi întrebuinţeze superioritatea într-un mod adecvat. „Tatăl, mama, pedagogul şi oricine care îl însoţeşte pe copilul tău – toţi la un loc să-i fie paznici şi să observe ca nu cumva să iasă din gura copilului, ***prin uşile cele de aur*** (*s.n.*), cuvinte urâte şi rele … Gura lui să nu rostească nici cuvinte de ruşine, nici cuvinte necugetate şi nici un alt cuvânt rău ... Să fie învăţat deci copilul să cânte şi să recite cântece frumoase şi poezii folositoare". Şi buna deprindere va deveni a doua natură a lui (*Lumina sfintelor scripturi. Antologie tematică din opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, 2008, pp. 673-674).

BDD-A30399 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

Conform documentului analizat scopul educației lingvistice este „formarea unor vorbitori culți ai limbii române și a premiselor pentru cunoaștere și comunicare în orice domeniu al vieții umane” (Curriculum școlar pentru disciplina *Limba și literatura română*, 2010, p. 6). Sintagma **„formarea unor vorbitori culți”** necesită o explicitare.

Domeniul culturii nu poate fi abordat decât din perspectiva conștiinței lingvistice.

Conștiința reprezintă finalitatea vieții și a educației. Ea se manifestă în mai multe forme definitorii existenței umane: conștiința morală, conștiința juridică, conștiința socială, conștiința pedagogică etc. Toate tipurile de conștiință se exprimă prin limbă, deci, fiind conștiința fenomenul care dă seama despre sine însuși, adică se conștientizează pe sine, o formă aparte a conștiinței umane este ***conștiința lingvistică***. Omul nu se poate conștientiza pe sine ca om conștient dacă nu-și conștientizează și propria vorbire, iar prin aceasta, și propria gândire care este dovada faptului că ființa ființează (Bâlici, 2010).

Nota distinctivă a disciplinei *Limba și literatura română* constă în faptul că ea este definitorie pentru evoluția, umanizarea, înnobilarea și formarea spirituală a elevilor.

Condițiile formării identității cultural-lingvistice a elevilor și ***a formării unor vorbitori culți*** și ***curajoși*** rezidă în valorificarea următoarelor teze:

1. ***Limbajul*** este ***condiția creării lumii spirituale a elevului,*** de aceea *relația elevului cu limba trebuie să fie și afectivă, nu numai rațională, formală.*

2. ***Limba națională*** are o ***funcție educativă*** privilegiată.

3. ***Elevul*** este ***creator al limbii*** și ***al valorilor ei.***

4. Școala trebuie să asigure elevului ***dreptul fundamental la identitatea lingvistică, culturală și națională.***

5. ***Principiul identității*** trebuie considerat drept ***lege*** și ***principiu fundamental***.

6. ***Demnitatea propriei valori,*** ca ***demnitate specifică a elevului*** și ***ataşamentul faţă de propria comunitate*** constituie ***reperele sale existențiale.***

7. ***Conștiința lingvistică*** este ***premisa fundamentală a umanității elevului*** și ***condiția sine-qua-non a formării sale în calitate de vorbitor cult***.

8. ***Curajul, fenomenele thymotice*** în educația lingvistică a elevilor reprezintă una dintre ***cele mai bune condiții*** pentru respectarea ***dreptului fundamental la identitate și viață*** a elevului.

Referinţe bibliografice:

1. ALBU, Gabriel. *Intoducere într-o pedagogie a curajului.* Bucureşti: Editura Trei, 2017.

2. BÂLICI, Veronica. *Formarea conştiinţei lingvistice a elevilor*. Chişinău: Print-Caro, 2010.

3. COȘERIU, Eugen. *Lingvistica integrală*. Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996.

4. CUCOȘ, Constantin. *Educația. Reîntemeieri, dinamici, prefigurări*. Iași: Polirom, 2017.

5. Curriculum şcolar pentru disciplina *Limba şi literatura română*. Clasele a V-a – a IX-a. Chişinău: Lyceum, 2010.

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)

6. *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române.* Chişinău, ARC, 2007.

7. FUKUYAMA, Francis. *Sfârşitul istoriei şi ultimul om*. Bucureşti: Editura PAIDEIA, 1994.

8. HEIDEGGER, Martin. *Principiul identităţii*. Bucureşti: Editura Crater, 1991.

9. *Lumina sfintelor scripturi. Antologie tematică din opera Sfântului Ioan Gură de Aur*. Vol. I (A-I). Editura: Anestis, 2008.

10. *Marele dicţionar al psihologiei – Larousse*. Bucureşti: Editura Trei, 2006.

11. NEACŞU, Ioan. *Introducere în psihologia educației și a dezvoltării*. Iaşi: Polirom, 2010.

12. NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce homo. Cum devii ceea ce eşti*. Bucureşti: Humanitas. 2012.

13. NIETZSCHE, Friedrich. *Voința de putere. Eseu despre o tranformare a tuturor valorilor*. Editura: Antet, 2014.

14. NOICA, Constantin. *Jurnal de idei.* Bucureşti: Editura Humanitas, 1990.

15. SAVATER, Fernando. *Curajul de a educa*. Chișinău: Editura Arc. 1997.

16. SECHE, Luiza, SECHE, Mircea. *Dicţionar de sinonime al limbii române.* Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982.

17. SLOTERDIJK, Peter. *Mânie şi timp*. Bucureşti: ART, 2014.

18. https://www.facebook.com/notes/marlena-dobrescu/andrei-plesu-semnele-timpului-linga-purana/466711896748595/.(vizitat 28.03.2019).

BDD-A30399 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:51:51 UTC)